

Ukras ebdala

Hamza Halitović

UDK 929 Ibn Arebi, M.
28-584

Uvodni osvrt na pisanu zaostavštinu Muhjiddina Ibn Arebija

Muhjiddin Ibn Arebi (1165–1240)¹ koji s pravom nosi počasni epitet *Šejhul ekber* bez sumnje je jedan od najznačajnijih islamskih učenjaka na polju irfana. To posvjedočuje i njegov utjecaj koji je ostvario unutar islamske intelektualne historije. Još za njegova života su se njegova djela brzo proširila cijelim tadašnjim islamskim svijetom ostavljajući neizbrisiv trag. U arapskim zemljama su sve do današnjih dana mnoge generacije

učenjaka bile nadahnute njegovim slovom.² Osmanlije su Ibn Arebija smatrale svojim duhovnim patronom i svako javno vrijeđanje njegove ličnosti zakonski su sankcionirali.³ Veliki broj uleme, pjesnika i ostalih ljudi od pera, u historiji Osmanskog carstva bili su pod direktnim utjecajem *najvećeg učitelja*.⁴ U Iranu je, također, ostvario značajan utjecaj. Njegova misao se inkorporirala u osnove Isfahanske filozofske škole, a kasnije je srećemo i kod Mulla Sadre Širazija (1572–1640), najvećeg iranskog filozofa. Preko Irana njegova djela, kao i djela njegovih učenika i sljedbenika, dolaze u Indiju a kasnije čak i u Kinu⁵, gdje će također

¹ Njegovo puno ime je Muhammed Ibn Ali Ibn Arebi Hatim Et-Tai, Muhjiddin (Onaj koji oživljuje vjeru) kako se često naziva je njegova titula a ne lično ime. Rođen je u Andalusu gdje se još od rane mladosti posvetio duhovnom putu i stjecanju znanja pred velikim brojem učenjaka muslimanskog zapada. Kasnije, po nadahnuću, kreće na istok te ostatak života provodi u Egiptu, Hidžazu, Iraku, Anadoliji, te se u posljednjem periodu svojega blagorodnog života nastanjuje u Damasku u kojem će i preseliti na Ahiret. Ibn Arebi je živio 74 godine, od toga je tačno pola života proveo na islamskom zapadu a drugu polovicu na istoku.

² Čak je i Abdulkadir El-Džezairi (1808–1883), revolucionar i osnivač Alžirske države, bio sljedbenik Ibn Arebija.

³ Razlog ovome je to što su protiv Ibn Arebija već od samog početka neprijateljski bili nastrojeni neki učenjaci skloni bukvalističkoj interpretaciji islama. Postoji cijela lepeza optužbi protiv njega, od toga da je od onih što uvode novotarije u vjeru do toga da je postao nevjernik i otpadnik. Kroz stoljeća se debata između učenjaka koji su ga smatrali otpadnikom i

učenjaka koji su ga smatrali Božjim prijateljem nije smirivala. Među njegovim najžešćim neprijateljima je hanbelijski učenjak Ibn Tejmijja (u. 1328), dok je jedan od njegovih najznačajnijih branilaca veliki mufesir i muhadis Dželaluddin Sujuti (u. 1505). Osmanlije su posebno cijenile Ibn Arebija jer je on jedan od učenjaka koji su 1204. godine bili pozvani od strane seldžučkog vladara Kej Husreva da rade na duhovnoj obnovi islamskog društva u Anadoliji. Upravo zbog toga je Ibn Arebi dugi niz godina proveo živeti u Malatiji. Također Osmanlije su na njega gledale kao na svog duhovnog zaštitnika, jer je on u svojem djelu *Šedžeretu-l-numanija* predvidio nastanak njihove imperije. Ovaj zakon je uveden za vrijeme vladavine Sultana Selima I (u. 1520) i ostao je na snazi sve do raspada Osmanskog carstva.

⁴ Interesantno je spomenuti da je čak i prvi osmanlijski šejhul-islam Mulla Fenari (u. 1431) bio žarki pristalica Ibn Arebija. On je napisao značajno djelo *Misbabu-l-uns* u kojem on izlaže Ibn Arebijevu učenje.

⁵ O utjecaju Ibn Arebija i njegove škole na kinesku misao i filozofiju vidjeti djelo *Chinese gleams of Sufi light* od Sachiko Murate.

ostaviti značajan trag. Sve u svemu, malo je koja ličnost imala toliko veliki značaj i utjecaj u historiji islama poput Muhjiddina Ibn Arebija. On je iza sebe ostavio veliki broj djela u kojima se razrađuje širok spektar tematika, od jednostavnih poslanica o obredoslovlju i načinima lijepog ponašanja pa sve do djela u kojima se bavi najzamršenijim metafizičkim pitanjima i u kojima izlaže svoja lična duhovna iskustva. Iako se njegova pisana zaostavština ne može tematski ograničiti, ipak on većini tema pristupa iz ugla islamske duhovnosti tj. tesavvufa.

Postoji određeno neslaganje kada je u pitanju broj djela koja je Ibn Arebi napisao, ali je sigurno da je njegov literarni rad zaista obiman. Sam Ibn Arebi u svojem djelu *Idžaza lil malik el-Muzaffer*⁶, navodi 290 naslova svojih djela zajedno sa imenima više od sedamdeset svojih učitelja. Osman Jahja koji je autor prve detaljne studije o Ibn Arebijevoj pisanoj zaostavštini⁷ sebi je stavio u zadatak da pronade naslove svih knjiga koja je Ibn Arebi napisao i na kraju je došao do broja od 317 naslova.⁸ Treba napomenuti da, iako je djelo Osmana Jahje pionirsko i veoma značajno kada je u pitanju pisana zaostavština Ibn Arebije, ipak, u njemu postoji određeni broj grešaka. Profesor Stefen Hejrnesten, autor nekoliko značajnih knjiga o Ibn Arebiju i član *Muhyidîn Ibn Arebi Society-a*, uzeo je na sebe zadatak da te greške ispravi i dođe do neke realne cifre njegovih djela, posebnu pažnju pridajući djelima koja su se očuvala do današnjih dana. Želeći tako da sastavi jednu potpunu listu manuskripta zajedno sa njihovim bibliotekama i brojevima, što bi znatno olakšalo rad budućim istraživačima.

⁶ *Idžaza* je certifikat ili vid diplome kojom se daje odobrenje i potvrda za nešto, nekada za prenošenje i učenje pojedinih djela.

⁷ Djelo je u originalu naslovljeno *Histoire et Classification de l'Oeuvre d'Ibn Arebi* i objavljeno je 1964. godine.

⁸ Neki autori navode da je Ibn Arebi napisao više od 800 djela, što je zaista pretjerano. Do te zabune

Kada su u pitanju Ibn Arebijeve djela, Stefen Hejrnesten, istražujući izvore Osmana Jahje kao i neka nova otkrića u tom pravcu koja su se desila u posljednjih 50 godina, došao je do sljedećih rezultata:

Djela za koja je potvrđeno da ih je Ibn Arebi napisao	83
Djela za koja je vjerovatno da ih je Ibn Arebi napisao	12
Djela za koja nije potvrđeno da ih je Ibn Arebi napisao	66
Djela koja nije Ibn Arebi napisao a pripisuju se njemu	79
Izvaci iz Ibn Arebijeve djela koje Osman Jahja navodi kao zasebna djela	33
Komentari	26
Duplikati koje Osman Jahja navodi kao zasebna djela	28

Do približnog broja od nešto preko osamdeset Ibn Arebijeve djela koja su do danas sačuvana, dolazi i Mahmud Gurab, sirijski učenjak i istraživač Ibn Arebijeve zaostavštine. Tako se može reći da je Ibn Arebi napisao nešto preko tristo djela od kojih se do današnjih dana očuvalo oko stotinu od kojih za nešto preko osamdeset sa sigurnošću možemo tvrditi da dolaze iz njegovog pera.

Lista najznačajnijih Ibn Arebijeve djela po redoslijedu njihovog pisanja

Obim Ibn Arebijeve pisane djela varira od nekoliko stranica do nekoliko svezaka, ona su pisana različitim književnim stilovima i odnose se na veliki broj različitih tematika. U pokušaju da predstavim jedan

je došlo jer su se mnoga djela koja su napisana od strane njegovih sljedbenika, pripadnika takozvane *ekberijanske škole* pripisivala njemu, o čemu će biti više govora u nekom od sljedećih brojeva časopisa *Živa baština*.

⁹ M. B. Sadr, *Falsafatuna*, Dar al-Zahra Beirut, 1980, str. 305-309.

sistematski pregled njegovih najznačajnijih pisanih djela, sastavio sam sljedeću listu u kojoj su njegova djela poredana po godini njihovog pisanja, uključujući i kratak opis tematike kojom se ona bave.

1. *Mašahidu-l-esrar el-qudsijja – Osvijedočavanje svetih tajni*: Napisano 590. godine pod Hidžri (1194), važi za prvo djelo koje je Ibn Arebi napisao. Posvjećeno je učenicima šejha Abdulaziza Mehdevija, u njemu Ibn Arebi opisuje svojih četrnaest duhovnih osvjedočenja.
2. *El-Tadbirate-l-ilabijja – Božanska vlada-vina*: Ibn Arebi je najvjerojatnije započeo sa pisanjem ovog djela prije *Mašahida*, ali ga je kasnije završio. Napisao ga je u Andaluziji dok je bio u društvu šejha Mevrurija, kao odgovor na njegov zahtjev da sastavi djelo u kojem će obrazložiti principe i veze između vladanja na ovom svijetu i vladanja unutrašnjim svijetom.
3. *Kitabu-l-Isra’ – Knjiga o noćnom putovanju*: Jedno od najznačajnijih ranih djela Ibn Arebija, napisano je u Fezu 598. godine po Hidžri (1194). U njemu Ibn Arebi opisuje svoje duhovno uzdignuće i susrete sa duhovnim bićima i dušama poslanika.
4. *Ittibadu-l-kevn – Jedinstvo stvorenog*: I ovo djelo napisao je 598. godine po Hidžri (1194). U njemu, upotrebljavajući jezik metafora, Ibn Arebi opisuje duhovno osvjedočenje svijeta i njegovih pritajenih zbilja.
5. *Mevakiu-l-nudžum – Zalazak zvijezda*: Napisano u mjesecu ramazanu 595. godine po Hidžri (juli 1199). Posvećeno je Ibn Arebijevom učeniku i dugogodišnjem saputniku Bedruddinu Habešiju. Ibn Arebi u uvodu kaže da se u ovoj knjizi nalazi ono čemu bi svi šejhovi trebali podučavati svoje učenike. U njemu opisuje tri stupnja, islama, imana i ihsana, kao tri stadija duhovnog usavršavanja. Također, u njemu su uključena i druga poglavlja o tome kako svi dijelovi i organi ljudskog tijela učestvuju u slavljenju Boga Uzvišenog.
6. *Anka Mughrib – Feniks sa zapada*: Posljednje od Ibn Arebijevih andaluzijskih djela, napisano oko 595. godine po Hidžri (1199). U njemu se opisuju hijerarhije evlija, njihove posebne kategorije i zaduženja. Također, u ovome djelu Ibn Arebi objašnjava postaju Mehdija i pečata evlijaluka.
7. *Inša’-l-deva’ir – Opis obuhvatajućih kružnica*: Napisano u Tunisu 598. godine po Hidžri (1201) za Bedruddina Habešija i El-Mehdevija. U ovom djelu su izloženi osnovi Ibn Arebijeve metafizike uglavnom se zanimajući za teme vezane za bitak i nebitak i njihov odnos.
8. *Miškatu-l-envar – Niša svjetlosti*: Napisano 599. godine po Hidžri (1202) u Mekki. Ovo je prva zbirka hadisa koju je Muhjiddin Ibn Arebi sabrao. U njoj se nalazi 101 *hadis kuds* koje je on sakupio preko svojih lanaca prenosilaca.
9. *Hiljetu-l-ebdal – Ukras ebdala*: Napisano pri posjeti turbetu Abdullaha Ibn Abbasa, r.a., u Taifu, 599. godine po Hidžri (1203). U ovom djelu Ibn Arebi objašnjava postulate duhovnog puta i govori o postaji ebdala – posebne grupacije evlija.
10. *Ruhu-l-Quds – Sveti duh*: Napisano 600. god. po Hidžri (1203) u Mekki i posvećeno šejhu Mehdeviju, u ovom djelu se nalaze biografije sufijskih velikana iz Andalusa kao i dio u kojem objašnjava poteškoće koje se susreću na duhovnom putovanju.
11. *Tadžu-l-resa’il – Krunske poslanice*: Napisano 600. god. po H. (1203) u Mekki. Ovo djelo se sastoji od osam ljubavnih pisama posvećenih Kabi. Svako pismo se odnosi na očitovanje jednog Božijeg Imena koje se događa za vrijeme obavljanja tavafa.
12. *Tenezzulatu-l-Mavsulijja – Otkrovenje u Mosulu*: Napisano 601. god. po H. (1205) u Mosulu, u ovom djelu se objašnjavaju skrivene tajne namaza i njegovih radnji.
13. *Kitabu-l-Dželal ve’l-Džemal – Knjiga Uzvišenosti i Ljepote*: Napisano u jednom danu 601. god. po H. (1205) u Mosulu. U

- ovom djelu Ibn Arebi komentariše različite kur'anske ajete u dva naizgled suprotstavljena aspekta, Božje Uzvišenosti i Ljepote, aludirajući na treći aspekt u kojem se ova dva sjedinjavaju, a to je Savršenstvo.
14. *Kitab Kunh ma la budda lil-murid minhu* – Ono što je potrebno duhovnom pregaocu / *muridu*: Također napisano 601. godine po Hidžri (1205) u Mosulu, u njemu se opisuju najvažnije prakse kojih se treba držati onaj koji kreće duhovnim putem.
 15. *Risalatul-Envvar – Poslanica o Svjetlima*: Napisana je 602. god. po H. (1205) u Konji na zahtjev svog saputnika koji je od njega tražio da mu objasni uzdizanje ka Gospodaru. U njemu je opisano duhovno uzdizanja putnika preko postaja bivanja i spoznaja.
 16. *Kitabu-l-tedžellijat – Knjiga očitovanja*: Napisano oko 606. god. po H. (1209) u Halepu, u ovoj knjizi Ibn Arebi opisuje mnoge svoje vizije i duhovna osvjedočenja kao i svoje susrete i dijaloge sa dušama preminulih evlija kao što su Halladž i Džunejd.
 17. *Kitabu-l-fena' fi'l-mušahada – Knjiga o nestajanju u osvjedočenju*: Napisana u Bagdadu 608. godine po Hidžri (1212), u njoj se opisuje realitet duhovnog otkrovenja i pojašnjava se razlika između istinskog i racionalnog znanja.
 18. *Terdžumanu-l-ešvak – Tumač žudnje*: Poetsko djelo sakupljeno 611. godine po Hidžri (1215) u Mekki, riječ je o zbirci ljubavne poezije posvećene djevojci s imenom Nizam, sadrži 61 pjesmu. Na ove pjesme je sam Ibn Arebi napisao irfanski komentar iste te godine. Smatra se za jedno od njegovih najvažnijih djela.
 19. *Istilabatu-l-sufije – Sufijska terminologija*: Napisano u Malatiji 615. god. po H. (1218). Sastoji se od kratkih objašnjenja 199 termina koje upotrebljavaju sufije.
 20. *Kitabu-l-Isfar – Knjiga o putovanju*: Tačan datum i mjesto pisanja ovog djela nam nisu poznati, ali većina istraživača smatra da je ovo djelo nastalo poslije 1220. godine za vrijeme Ibn Arebijevog proputovanja Bliskim istokom. U njemu se Ibn Arebi detaljnije osvrće na teme vezane za duhovno putovanje, posebnu pažnju pridajući duhovnom putu Božjih poslanika.
 21. *Kitabu-l-'Abdillah – Knjiga o Božijem robu*: Napisano oko 626. godine po Hidžri (1229) u Damasku. Sadrži 117 poglavlja, od kojih je svako posvećeno jednom Božijem robu – Abdullahu, a svaki od njih je opisan kao refleksija i manifestacija jednog od Božjih imena. U suštini ovo djelo je komentar na hadis da čovjek posjeduje 117 osobina i objašnjava ozbiljenje ovih osobina preko Božijih Imena.
 22. *Fususul-bikem – Dragulji mudrosti*: Napisano 1229. godine u Damasku, neposredno poslije vizije Božijeg Poslanika Muhammeda, s.a.v.a., i po njegovom naređenju. Ova knjiga smatra se najznačajnijim djelom koje je Ibn Arebi napisao. Sačinjena je od 27 poglavlja od kojih se svako odnosi na jednog Božijeg poslanika, a u svakom poglavlju se obrazlaže posebna mudrost koja je vezana za metafizičku zbilju tog poslanika.
 23. *Nakšu-l-Fusus – Nacrt Fususa*: Ovo djelo je napisano nakon 627. godine po Hidžri (1230). U njemu Ibn Arebi sumira *Fususul-bikem* – svoje najvažnije djelo.
 24. *Kitabu Nasabi-l-birka – Knjiga o prenošenju ogrtača*: Napisana oko 633. godine po Hidžri (1236). U ovom djelu Ibn Arebi opisuje svoj ulazak na duhovni put i svoje lične inicijacije koje je doživio od strane različitih učitelja, a koje su se odigrale preko predavanja sufijskog ogrtača.
 25. *Evradu-l-usbu – Sedmični evrad*: Od velikog broja dova i molitvi koji se pripisuju Ibn Arebiju ova zbirka je najpoznatija, u njoj je sakupljeno 14 virdova, po jedan za svaki dan i noć u nedjelji.
 26. *El-Divan el-kabir – Veliki Divan*: Ovaj divan je pisan dugi niz godina i završen je u Damasku 634. godine po Hidžri

(1237). Ibn Arebijev divan je jedno od najznačajnijih djela tesavvufske poezije iz trinaestog stoljeća.

27. *Futuhatu-l-Mekkije – Mekkanska otkrovenja*: Ibn Arebi je započeo sa pisanjem ovog djela 599. god. po H. (1202) u Mekki a završio ga je 1238. godine u Damasku. *Futuhāt* je njegovo najobimnije djelo, sačinjeno od 560 knjiga podijeljenih u 6 odjeljaka. U njemu su obrađene razne tematike, od fikha, tefsira, hadisa pa sve do metafizike, kosmologije i kosmogonije. Ovo djelo mnogi smatraju duhovnim rezimeom islama.

O djelu *Hiljetu-l-ebdal*

Po mom saznanju, od svih Ibn Arebijevih djela do sada su na naš jezik prevedena, u cjelosti ili u odlomcima, i objavljena samo tri i to: *Fususul-Hikem*¹⁰, *Futuhatu-l-Mekkije*¹¹ i *Rubu-l-Quds*¹². Mi smo sebi postavili za cilj da prevedemo i kroz naredne brojeve časopisa *Živa baština* objavimo jedan značajan izbor iz pisane zaostavštine Muhjiddina Ibn Arebija, prije svega osvrćući se na njegova kraća djela tj. *risale* kako bi našu javnost bolje upoznali sa pisanom baštinom ovog velikog islamskog mislioca. Započet ćemo taj rad sa prijevodom djela *Hiljetu-l-ebdal – Ukras ebdala*. Ono je nastalo dok je Ibn Arebi živio u Mekki, a to je, kao što smo imali prilike vidjeti, jedan od njegovih najplodotvornijih literarnih perioda za vrijeme kojeg su napisana mnoga njegova značajna djela kao što su *Futuhatu-l-Mekkije*, *Rubu-l-Quds* i *Terdzumanu-l-ešvak*. Ovo djelo se bavi praktičnom stranom duhovnog puta, a ne teorijskom gnozom po kojoj su

Ibn Arebijeva djela najpoznatija. Glavno pitanje kojim se ova poslanica bavi su *temelji i stubovi* duhovnog puta posredstvom kojih čovjek može postati ebdal. Ebdali su posebna skupina evlija koji su spomenuti i u hadisima Božijeg Poslanika, s.a.v.a., i kojih uvijek ima četrdeset. U jednom od tih hadisa koji se prenosi od Imama Ali Ibn Ebu Taliba stoji: "Ebdali su u Šamu, i po broju su četrdeset ljudi, kada god jedan od njih umre Allah ga zamijeni sa drugim čovjekom. Preko njih Allah spušta kišu i daje pobjedu nad neprijateljima te otklanja kaznu od ljudi..." (Ibn Hanbel, 1/12). U historiji islamske misli mnogi su se bavili pitanjem šta su ebdali i koja su njihova zaduženja. Ebu Talib El-Mekki (u. 996) kaže da je njihova glavna karakteristika to što su zadovoljni sa Božjom odredbom, samilosni prema Njegovim stvorenjima, te da su čistog srca i uvijek savjetuju ljude na putu dobra. Dok Abdullah Ensari (u. 1088)¹³ kaže da oni izbjegavaju ubiti bilo koje živo biće i da su sposobni raditi keramete bez opasnosti da zbog toga padnu u samoljublje, obmanu i oholost. O ebdalima je pisao i Muhjiddin Ibn Arebi u svom *Futuhatu* kao i u svojim drugim djelima. On čak na jednom mjestu u svom djelu *Rubu-l-Quds* opisuje svoj susret sa sedmoricom ebdala. Ovaj susret koji se odigrao u Mekki opisuje sljedećim riječima:

"Susreo sam se sa njima između Hanbelijskog zida i vrela Zem-zem. Zaista su bili odabranici Božiji. Nikada nisu treptali očima, bivajući pod vladavinom Božanskog mira i strahopoštovanja. Kada sam ih susreo bili su u stanju potpune usredotočenosti, tako da nismo razmijenili niti jednu riječ o pitanjima znanja, ali sam vidio u njima skoro nezamisliv mir i spokoj."¹⁴

¹⁰ *Fusus ul-bikem* je na bosanski jezik prvi preveo profesor Rešid Hafizović u okviru svoje doktorske disertacije. Ovaj prijevod je štampan u Sarajevu 1994. godine.

¹¹ Dosada je objavljeno nekoliko tomova koje sačinjavaju izvadci iz *Futuhatu-l-Mekkije*. Prvi tom je štampan 2004. godine u Sarajevu pod naslovom *Mekkanska Otkrovenja* a prevodioci su Salih Ibršević i Ismail Ahmetagić.

¹² Ovo djelo je objavljeno pod naslovom *Sufije Andaluzije* i štampano je u Sarajevu 2005. godine.

¹³ Abdullah Ensari je poznati hanbelijski učenjak i sufijski šejh. U arapskom svijetu je poznat pod imenom Ebu Ismail el Harevi.

¹⁴ Ralph Austin, *Sufis of Andalusia*, str. 141.

Međutim glavna tema djela *Hiljetu-l-ebdal* nije opis ebdala i njihovih svojstava već objašnjenje prakse preko kojih neko postaje ebdal, raskriljujući te prakse u njihovoj zahirskoj i batinskoj dimenziji. Iako se ovo djelo bavi praktičnim stvarima

duhovnog puta, ono ipak nije lišeno irfanskih elemenata koji su vidljivi prije svega u samom uvodu. Sve u svemu, *Hiljetu-l-ebdal* je obimom kratko, ali po svojoj tematici i sadržaju jedno je od značajnijih djela koje je Ibn Arebi napisao.

Prijevod poslanice *Hiljetu-l-ebdal* UKRAS EBDALA I ONA DUHOVNA ZNANJA I STANJA KOJA SE IZ NJEGA OČITUJU

S Imenom Allaha Milostivog Samilosnog

Neka je Njegov blagoslov na našeg prvaka Muhammeda i na njegovu porodicu!

Hvala Allahu za ono što nam je On dodijelio kao nadahnuće i što nam je učinio poznatim ono što nismo znali. Allahova blagodat prema nama je velika. Neka su Allahovi blagoslovi na našeg najčasnijeg prvaka, kojem je darovana potpunost Riječi (*dževamii-l-kelem*) u najvećem boravištu, i neka su na njega Njegovi salavati i selami! Obratio sam se Allahu Uzvišenom u noći uoči nedjelje 12 džumadu-l-sani 599. H. godine u mjestu El-Majjah u Taifu, za vrijeme posjete kaburu Abdullaha Ibn Abbasa, Poslanikovog amidžića. To je bilo zbog molbe mojih drugova Ebu Muhammeda Abdullaha Bedr Ibn Abdullaha El-Habešija, oslobođenog roba Abdulganija Ibn Ebi-Futtuh Al-Harranija (neka mu se Allah smiluje) i Ebu-Abdullaha Muhammeda Ibn Halida El-Sadafija El-Tilimisanija, neka im Allah obojici podari uspjeh! Oni su zatražili od mene da napišem za vrijeme ove posjete nešto od čega se oni mogu okoristiti u pogledu ahiretskog puta. Stoga sam uputio molbu Allahu Uzvišenom i napisao za njih ovu kratku poslanicu koju sam naslovio: *Ukras ebdala i ona duhovna znanja i stanja koja se očituju iz njega*, da bi mogla biti od pomoći njima kao i drugim ljudima koji su na Putu ka istinskoj sreći, i da bude poslanica u kojoj su sakupljeni različiti oblici duhovne potrage (*irada*). Molimo za podršku i pomoć od Onoga koji je darovao postojanje svijetu!

~ ~ ~

Prosudivanje (*hukm*) je plod mudrosti (*bikma*) a istinsko znanje (*ilm*) je plod spoznaje (*ma'rifā*). Tako da onaj ko ne posjeduje mudrost, nema ni istinskog prosudivanja, dok onaj koji ne posjeduje spoznaju, nema istinskoga znanja. Onaj ko posjeduje istinsku mudrost i znanje (*el-hakim el-alim*) u potpunosti pripada Allahu, sa Allahom postoji, dok onaj koji posjeduje mudrost i spoznaju (*el-hakim el-arif*) preko Allaha opstoji. Oni koji imaju istinsko prosudivanje i znanje su ljudi (harfa) *Lam*, a oni koji imaju mudrost i spoznaju su ljudi (harfa) *Ba*.

Asketa (*zahid*) se revnosno odriče svoga života na Ovom svijetu, onaj ko vjeruje u Allaha svesrdno povjerava svoje poslove svome Gospodaru, duhovni pregaoc (*murid*) je

obuzet sa osluškivanjem i duhovnim stanjima, a obožavalac žarko čini ibadet i trudi se u svojoj pobožnosti, dok je osoba mudrosti i spoznaje naklonjena svojoj duhovnoj volji i odlučnosti. Ipak, oni koji posjeduju istinsko znanje i duhovno upravljanje sakriveni su u Svijetu Nevidljivog (*gajb*) tako da su nepoznati spoznavateljima, putnicima i obožavaocima. Oni su nevidljivi i za vjernike i za one koji se odriču od svijeta sa namjerom nadoknade, prvi se pouzda u Boga da bi ostvario predmet svoje želje, duhovni putnik traži opijenost kako bi olakšao svoju bol, obožavaoc se trudi u želji za blizinom, dok mudri spoznavatelj preko svoje duhovne borbe želi sjedinjenje. Međutim, Hakk se otkriva samo onome koji se više uopće ne može opisati niti imenovati. Spoznaja je zastor nad onim koji spoznaje, a mudrost su vrata ispred kojih se stoji. Ono što se može opisati su uzroci poput slova i to su sve posredna dejstva koja zasljepljuju osvjedočenje i zaklanjaju svjetlost. Da stvoreni svijet (*kevn*) nije postojao, Bit (*ajn*) se ne bi očitovala. Da nije Imena, Imenovani se ne bi pojavio. Da nije suštinske ljubavi, onda sjedinjenje ne bi trajalo. Da nije raspodjele, stepeni ne bi bilo. Da nije "On-stva", "ja-stvo" se ne bi očitovalo. Da nije On On, onda ne bi On postojao. Da nije bilo Tebe, onda bi oznaka neznanja postala potpuno vidljiva. Da nije zastrtog razumijevanja, onda bi istinsko znanje ustanovilo svoju prevlast. Tada bi se ovi tamni oblaci tlačenja rasturili i ova vojska sumnje bi bila pogubljena od oštre sablje poništenja.

*Onaj koji boravi zauvijek u tajnama Vječnosti
sebe je tvome srcu otkrio.*

*Ali ono što zastire Bit od Njenog sopstvenog postizanja
to si ti, iako sam se na slikovit način izrazio.*

*Postalo je jasno srcu da Onaj kojeg je vidjelo
oduvijek i zauvijek je u njemu živio.*

*Potom je došlo do božanstvenog obraćanja
s blistavim riječima preko kojih je sva mjesta otvorio.*

~ ~ ~

U Marčeni Olivijskoj u Andalusu imali smo prijatelja koji je bio jedan od ljudi svetosti (*el-salihin*). On je podučavao Kur'anu i bio je vrstan fakih koji je srcem poznao Kur'an i hadis te čovjek pobožnosti i vrline koji je služio siromahe. Njegovo ime je Abdulmedžid Ibn Selama. On, da mu Allah podari uspjeh, jednom mi je ispričao sljedeći događaj:

"Jedne noći sam bio u ibadetu i samo što sam završio svoju molitvu (*hizb*) i stavio svoju glavu među svoja koljena sjećajući se na Allaha (*zikr*) osjetih nečije prisustvo. Ta osoba je izvukla sedžadu ispod mene i zamijenila je sa hasurom od palminog lišća. Onda mi je rekla: 'Klanjaj na njoj!' Budući da su vrata moje kuće bila zatvorena, uhvatio me je strah. On mi reče: 'Onaj ko je prislan sa Allahom ne osjeća strah.' Onda sam dobio nadahnuće i upitao ga: 'O moj gospodine, na koji način ebdali postaju ebdali?', na šta mi je on odgovorio: 'Sa četiri stvari koje je Ebu-Talib El-Mekki spomenuo u *Kutu-l-qulubu*: šutnja, osamljivanje, glad i bdijenje.' Onda me je ostavio, bez da znam kako je ušao ili kako je izašao, jer su vrata moje kuće ostala zatvorena a hasura od palminog lišća je i dalje bila ispod mene."

Taj čovjek je bio jedan od ebdala čije je ime bilo Muaz Ibn Ešres, neka je Allah zadovoljan njime. Četiri stvari koje je on spomenuo su stubovi ovog najsvjetlijeg Puta i njegovi temelji.

Onaj koji nema svojeg učešća u njima i nije duboko ukorijenjen u njima, zalutao je sa Puta Božjega, uzvišen je On! Naš cilj je da na ovim stranicama govorimo o njima u četiri odvojena odjeljka i razmotrimo šta to donose od duhovnih znanja i stanja. Neka Allah učini nas i vas od onih koji su ostvareni i uspostavljeni u njima! Uistinu On ima potpunu moć i silu da to učini.

Šutnja (*samt*)

Postoje dva vida šutnje. Prvi vid šutnje je šutnja jezika koja podrazumijeva ne govoriti o drugom osim o Allahu Uzvišenom. Drugi vid šutnje je šutnja srca koja se sastoji od uzdržavanja od svake misli koja se pojavljuje u duši (*nefsu*) a koja se odnosi na bilo koju stvorenu stvar uopće. Onaj čiji jezik šuti, iako njegove srce ne šuti, olakšava svoj teret. Kada nečiji jezik i srce šute njegova najdublja svijest (*sirr*) se očituje i Gospodar otkriva Sebe njemu. Onaj čije srce šuti, ali njegov jezik ne šuti, govori jezikom mudrosti. Onaj koji ne posjeduje ni tih jezik ni tiho srce pod vlašću je šejtana i predmet njegovog podsmijeha. Tišina jezika je jedno od boravišta svih duhovnih putnika (*salika*). Šutnja srca je jedno od svojstava onih koji su Bogu bliski (*muqarebini*), oni su ljudi istinskog osvjedočenja. Stanje koje šutnja donosi duhovnim putnicima je sačuvanost od svake štete, dok stanje koje donosi onima koji su blizu je prisni razgovor sa Allahom. Onaj ko održi šutnju u svim stanjima, kod njega nema razgovora osim sa svojim Gospodarem. Potpuna šutnja jezika je nemoguća za ljudsko biće. Prema tome, ako se povuče od govora sa drugima u korist razgovora sa svojim Gospodarom, on postaje oslobođen, približen i obdaren u svom govoru. Kada govori, radi to u saglasnosti sa onim što je podesno i uvijek pogađa u metu, jer on govori od Boga, Uzvišen je On. Allah, dž.š., je rekao o Svom Poslaniku, mir i blagoslov Božji s njim: "On ne govori iz hira svoga."¹ Govor u skladu sa onim što je ispravno plod je šutnje koja je uzdržavanje od greške. Pričati sa drugim osim sa Allahom jeste pogrešno u svakom slučaju i govoriti o drugom osim o Allahu jeste loše u svakom pogledu. Allah Uzvišeni kaže: "Nema nikakva dobra u mnogim njihovim tajnim razgovorima, osim kada traže da se milostinja udjeljuje ili da se dobra djela čine ili da se uspostavlja sloga među ljudima."² Drži se svih ovih uslova. Allah, dž.š., također kaže: "A naređeno im je samo da Allahu robuju, da mu odano kao čisti vjernici vjeru ispovijedaju."³ Sa stanjem šutnje je povezana postaja otkrovenja u svim svojim raznovrsnim oblicima. Šutnja zavještava znanje o Allahu, uzvišen je On.

Osamljivanje (*uzla*)

Osamljivanje vodi ka šutnji, jer onaj koji se odvaja od ljudskog društva nema sa kime pričati i to ga prirodno odvodi ka tišini jezika. Postoje dva vida osamljivanja. Prvi vid je osamljivanje duhovnog pregaoca (*murida*) koje podrazumijeva fizičko ne miješanje sa drugim ljudima, a drugi vid je osamljivanje duhovno ozbiljenog (*muhakika*) koje se sastoji od nemanja dodira sa stvorenjima u svom srcu, odnosno u njihovim srcima nema mjesta za ništa drugo osim za spoznavu Allaha, uzvišen je On. Ustvari, on je svjedok Istine u srcu koja je posljedica

¹ *En-Nedžm*, 3.

² *En-Nisa'*, 114.

³ *El-Bejjine*, 5.

izravnog osvjedočenja. Ljude osamljivanja vode tri pobude: (a) strah da zlo drugih ljudi ne utiče na njih, (b) strah da njihovo zlo ne utiče na druge – ova pobuda je uzvišenija od prve, jer u prvom slučaju čovjek misli loše o drugima dok u drugom slučaju on misli loše o samom sebi, misliti loše o sebi je bolje budući da samog sebe bolje poznaješ; (c) davanje prednosti društvu Gospodara Uzvišenog – najuzvišeniji od ljudi je onaj koji ostavi sebe zarad društva s svojim Gospodarem. Onaj ko više voli osamljivanje od društva drugih, više voli svoga Gospodara od svega onoga što nije On. I niko ne zna kakvim poklonima i tajnama Allah obasipa onoga ko više voli svoga Gospodara. Osamljivanje se nikada ne desi u srcu, osim ako srce ne osjeti udaljavanje od onoga od čega se čovjek odvojio i prisnost sa Onim sa kojim se čovjek osamljuje. Osamljivanje nema potrebu za dodatnim uvjetom šutnje, jer je šutnja nužno uključena u njemu, bar što se tiče šutnje jezika. A što se tiče šutnje srca, osamljivanje nužno ne vodi ka njoj jer čovjek može pričati sa sobom o nečemu drugom pored Allaha, uzvišen je On. Eto, zbog toga mi smatramo da je šutnja sama po sebi jedan od stubova na Putu. Onaj koji se osamljuje njegova praksa obuhvata tajnu Božanskog Jedinstva (*vahda-nijjah*) u izrazima znanja i tajnama. To mu donosi tajnu Jedinštenosti (*ebadijjah*) u veličini njegovog spoznajnog kapaciteta. Istinsko duhovno stanje osamljivanja, bilo da je u pitanju *murid* ili *muhakik*, jeste da nadiđeš sva svojstava. Najveći stupanj osamljivanja je povlačenje (*halvet*), jer je ono osamljivanje u osamljivanju i njegov plod je jači od onog kod običnog osamljivanja. Onaj ko se osamljuje mora imati čvrsto uvjerenje u Allaha Uzvišenog sve dok ne ostane ni jedna misao koja bi ga odvrtila i iznijela izvan njegovog osamljivanja. Ako mu nedostaje sigurnost, onda se treba pripremiti da bude dovoljno jak za osamljivanje kako bi njegova sigurnost bila ojačana sa onim što bi se otkrilo njemu u njegovom osamljivanju. I po ovom pitanju nema drugog načina. Ovo je jedan od čvrstih preduvjeta koje osamljivanje zahtijeva. Osamljivanje zavještava znanje o Ovom svijetu (*dunja*).

Gladovanje (*džu'*)

Gladovanje je treći stup ovog Božanskog Puta. Ono uključuje četvrti stup koji je noćno bdijenje na isti način na koji osamljivanje uključuje šutnju. Postoje dvije vrste gladovanja, dobrovoljno gladovanje koje je gladovanje duhovnog putnika (*salika*) i nedobrovoljno gladovanje koje je gladovanje duhovno ozbiljenog (*muhakika*). Muhakik ne nameće gladovanje sebi već se njegova fizička hrana smanjuje kada je on u stanju prisnosti (*uns*), a povećava kada je u stanju strahopoštovanja (*hajba*). Kada *muhakik* jede velike količine hrane to je siguran znak siline sa kojom svjetla Hakka navaljuju na njegovo srce u njegovom osvjedočavanju Veličanstvenstvenosti (*azama*). Unošenje malih količina hrane u drugu ruku je siguran znak razgovora u kojem oni uživaju u njihovom osvjedočenju prisnosti. Za duhovne putnike povećanje hrane ukazuje na njihovu udaljenost od Allaha Uzvišenog, njihovo progonstvo sa Njegovih Vrata i njihovu porobljenost strasnom životinjskom egu, preko njegove dominacije nad njima. Za njih smanjivanje hrane ukazuje na to da mirisi Božanske darežljivosti prolaze iznad njihovih srca uzrokujući da zaborave na potrebe svoga tijela. Gladovanje je u svakom stanju i u svakom pogledu način na koji duhovni putnik (*salik*) i duhovno ozbiljeni (*muhakik*) mogu postići uzvišeniji stupanj, za *salika* u smislu duhovnih stanja a za *muhakika* u smislu spoznaje tajni. Onaj ko prakticira gladovanje ne treba pretjerati i treba biti oprezan jer pretjerivanje u ovom slučaju vodi deluzijama i gubitku razuma kao i slabljenju tjelesnog

zdravlja. Nema načina da duhovni pregalac (*murid*) prakticira gladovanje kako bi dostigao duhovna stanja osim pod vodstvom duhovnog učitelja. Ako nema duhovnog učitelja, u tom slučaju on može smanjiti količinu hrane koju jede i postiti uobičajene postove i jesti samo jedan obrok dnevno. Ako poželi jesti masni paprikaš sa mesom, neka to ne čini više od dva puta u sedmici ako se želi okoristiti sve dok ne nađe sebi duhovnog vodiča. A kada ga nađe treba se predati njemu. Duhovni učitelj pazi na njega i njegove poslove jer on zna bolje od njega šta je korisnije za njega. Gladovanje ima duhovno stanje i postaju koje se očituju kroz poniznost, pokornost, poslušnost, odsustvo samoveličanja, neimaštinu, opreznost, mirne osjećaje i odsustvo pokvarenih misli – ovo je stanje koje *salik* posjeduje. Stanje *muhakika* se sastoji od suptilnosti osjećaja, spokojstva, prisnosti sa Bogom, nestajanja ovosvjetskih interesa i nadilaženja običnih ljudskih svojstava uz Božiju Moć i Vlast Gospodarevu. Kao postaja ona je postaja samadani postojanja (*el-makamu-l-samadani*) najuzdignutija postaja okarakterizirana tajnama, otkrovenjima i stanjima. Ovo smo već spomenuli u našoj knjizi *Mevakiu-l-nudžum* u poglavlju o organu srca. Međutim, to se nalazi samo u nekim kopijama knjige jer sam završio sa pisanjem ovog poglavlja u gradu Bidžaji 597. godine, pošto je nekoliko kopija koje nisu sadržale detalje ovog duhovnog staništa (*menzil*) već bile izašle. Ovo je dakle korist od gladovanja za onoga ko posjeduje duhovno stremljenje (*himma*), a nije riječ samo o običnom tjelesnom gladovanju. Jer obično tjelesno gladovanje vraća dobar temperament i donosi tjelesno zdravlje, ništa više. Gladovanje zavještava znanje o šejtanu, da Allah sačuva i nas i tebe od njega.

Noćno bdijenje (*sabar*)

Bdijenje je plod gladovanja jer prazan stomak tjera san. Postoje dvije vrste bdijenja, bdijenje oka i bdijenje srca. Bdijenje srca je buđenje iz sna zaboravnosti i traženje osvjedočenja, dok je bdijenje oka želja da se održi duhovna namjera u srcu te da se nastavi traženje noćnog razgovora (*musamara*). Jer kada oko spava, aktivnosti srca zastaju, ali kada srce ne spava, a oko spava, njegov cilj je osvjedočenje njegove prethodne budnosti. Uistinu, da srce promatra ista drugo nije moguće. Dobrobit bdijenja jeste držanje srca aktivnim u uspinjanju na visoka boravišta čuvana kod Allaha Uzvišenog. Duhovna budnost u praskozorje je uopćavanje tog posebnog trenutka i za salike i za muhakike, osim što muhakik također ima pojačano primanje Božijih svojstava (*tabluk rabbani*) što je nepoznato saliku. Njegova duhovna postaja je samopostojanje (*kajumijja*). Neki od naših drugova su izrekli da je nemoguće da neko postane ostvaren u samopostojanju, dok drugi nisu mogli priznati mogućnost zauzimanja Njegovih svojstava (*tabaluk*). Ja sam lično upoznao Abdullaha Ibn Džunejda i saznao da je on poricao ovu mogućnost. Što se nas tiče, mi se ne slažemo sa tim gledištem, jer su nam stvarnosti pokazale da za potpunog čovjeka ne postoji Ime u Božanskoj Prisutnosti kojeg on nije nositelj. Ako postoji neko u našem društvu ko je u nedoumici po ovom pitanju, to je zbog njegovog nedostatka istinskog znanja u odnosu na ono što čovjek jeste u svojoj suštinskoj stvarnosti i podrijetlu. Da je poznavao samoga sebe, ova stvar ne bi bila teška za njega. Bdijenje zavještava spoznaju vlastite duše.

~ ~ ~

Stubovi duhovnog znanja su potpuni kada je znanje usmjereno na stjecanje ovih četvoro: znanja o Allahu, znanja o sebi, znanja o svijetu i znanja o šejtanu. Kada se čovjek povuče od stvorenog svijeta i od sebe, i kada utiša svoj unutarnji glas ostavljajući prostora da ga Njegov

Gospodar spominje, kada ostavi tjelesnu ishranu i ostane budan dok su drugi uronjeni u san, kada se ove četiri osobine objedine u njemu onda se njegova čovječnost pretvori u meleksku prirodu, njegovo služenje u gospodarenje, njegov intelekt (*akl*) postane moć osjećaja, njegova nevidljiva stvarnost (*gajb*) postane vidljiva i njegova unutrašnjost se očituje. Tada, ako napusti mjesto u kojem prebiva, on ostavi iza sebe svoga "zamjenika" (*bedel*), duhovnu stvarnost koju mogu sresti duhovi ljudi iz mjesta koje je taj evlija napustio. Ako stanovnik tog mjesta dobije jaku želju da vidi ovu osobu, onda će ta duhovna stvarnost koju je on ostavio kao svog zamjenika zauzeti osjetilan lik za njega. On govori njima i oni govore njemu. Oni zamišljaju da je zaista on taj sa kim pričaju, dok u stvarnosti on nije tamo, dok ne završi sa onim što treba učiniti. Ovo duhovno biće može također zauzeti ljudski oblik kada njegov posjednik lično dobije jaku želju ili veže svoju duhovnu volju za to mjesto. Ovo se čak može desiti i nekom drugom osim *ebdalu*. Razlika između ove dvije situacije je u tome što kada pravi *ebdal* ostavi neko mjesto, on zna da je ostavio iza sebe svoga zamjenika, dok onaj koji nije *ebdal* nije svjestan toga, čak iako je ostavio zamjenika iza sebe. To je zbog toga što posljednji nije ovladao sa ova četiri stuba koja smo spomenuli.

~ ~ ~

*O ti kom je stupanj ebdala želja
Bez namjere da činiš njihova djela*

*Za njihovim stupnjem nemoj da žudiš
Ako ih u stanjima njihovim ne slijediš*

*Srce čisto imaj, srce pročišćavaj
I sve što te od Voljenog udaljuje izbjegavaj*

*Ako si mnoge noći gladan ti probdio
Onda znaj da si njihov stupanj ostvario*

*Poslije smrti ćeš isto tako njihov drug ti biti
Ako si se u ovom životu s njima uspio družiti*

*Znaj da kuća evlijaluka stubove svoje ima
Naši prvaci u njoj se zovu ebdalima*

*Tu je između stalne šutnje i osamljenosti
Te gladi i bdijenja, sačuvanost od svih manjkavosti*

Allahu, daj nam uspjeh da ozbiljimo ove stubove i postavi nas
na stupnjeve i staništa dobročinstva (*ihšana*),
Ti si Upravitelj Dobrostivi (*el Vellij ul Mennan*).

Neka je hvala Allahu Gospodaru svjetova.

Ova je poslanica *Ukras Ebdala* (završena)
sa zahvalom Allahu i pomoću Njegovom.